

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

© Министерство на правосъдието на Република България, mjs.bg. Разрешението за повторно публикуване на този неофициален превод е предоставено единствено за целите на включването му в базата данни HUDOC на ЕСПЧ.

© Ministry of Justice of the Republic of Bulgaria, mjs.bg. Permission to re-publish this non-official translation has been granted for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC.

ПЕТО ОТДЕЛЕНИЕ

ДЕЛО ДИМЧО ДИМОВ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ (№2)

(Жалба №77248/12)

РЕШЕНИЕ

СТРАСБУРГ

29 юни 2017 г.

Това решение ще стане окончателно при условията на чл. 44 § 2 от Конвенцията. Може да бъде предмет на редакционни промени.

По делото Димчо Димов срещу България (№2),

Европейският съд по правата на човека (Пето отделение), заседаващ в състав:

Ангелика Нусбергер (Angelika Nußberger), *председател*,

Ерик Мьозе (Erik Møse),

Андре Потоцки (André Potocki),

Шифра О'Лиъри (Siofra O'Leary),

Мартинш Митс (Mārtiņš Mits),

Летиф Хюсеинов (Lətif Hüseynov), *съдии*,

Павлина Панова (Pavlina Panova), *ad hoc съдия*,

и Милан Бласко (Milan Blaško), *заместник-секретар на отделението*,

След закрити заседания, проведени на 16 май 2017 г. и 6 юни 2017 г.

Постановява следното решение, прието на последната посочена дата:

ПРОЦЕДУРА

1. Делото е образувано по жалба (№77248/12) срещу Република България, подадена в Съда на основание чл. 34 от Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи ("Конвенцията") от българския гражданин, г-н Димчо Йорданов Димов ("жалбоподателят"), на 14 ноември 2012 г.

2. Жалбоподателят се представлява от г-жа М. Илиева, адвокат, практикуващ в София, и правен директор на Българския хелзинкски комитет ("БХК"). Българското правителство („Правителството“) се представлява от правителствения агент г-жа Ива Станчева-Чинова от Министерство на правосъдието.

3. Жалбоподателят, който изтърпява наказание лишаване от свобода, твърди, че затворническите власти не са направили достатъчно, за да го предпазят от насилствено нападение, извършено от друг лишен от свобода, въпреки че са знаели, че е изложен на риск. Той също така твърди, че не са му осигурили адекватна медицинска помощ за нараняването, което е претърпял в резултат на това нападение.

4. На 31 август 2015 г. Съдът реши да уведоми Правителството за оплакванията отнасящи се до твърдения неуспех да се предприемат разумни мерки за защита на жалбоподателя и до твърдяното непредоставяне на адекватна медицинска помощ, и обяви останалата част от жалбата за недопустима съгласно правило 54 § 3 от Правилника на Съда.

5. На 23 февруари 2016 г. г-н Йонко Грозев, избраният от името на България съдия, се отведе от участие в делото (правило 28 §§ 2 и 3 от

Правилника на Съда). Съобразно с това на 20 февруари 2016 г. Председателят избра г-жа Павлина Панова за *ad hoc* съдия от списъка на петте лица, определени от Република България като подходящи да поемат задълженията на такъв съдия (чл. 26 § 4 от Конвенцията и правило 29 § 1 (а)).

ФАКТИТЕ

I. ОБСТОЯТЕЛСТВАТА ПО ДЕЛОТО

6. Жалбоподателят е роден през 1968 г. и в момента е задържан в затвора в гр. Враца.

A. Предистория

7. През 2012 г. жалбоподателят е задържан в затвора в гр. Варна, като изтърпява общо наказание от осемнадесет години лишаване от свобода за квалифициран състав на убийство, блудство, квалифицирана кражба и противозаконно отнемане на МПС.

8. Той страда от множество хронични заболявания и разстройство на личността, което се проявява, *inter alia*, с няколко опита за самонараняване и заплахи за самоубийство.

9. През 2007 г. жалбоподателят е лекуван в Психиатричното отделение на болницата към затвора в гр. Ловеч.

10. След настаняването му в изолационна килия през април 2008 г., той отново заплашва да се самонарани и в продължение на осем дни е държан почти постоянно неподвижен, като ръцете и краката му са оковани с белезници за леглото (вж. *Димчо Димов срещу България*, № 57123/08, 16 декември 2014 г., в което Съдът констатира нарушения на материалноправните и процесуални аспекти на чл. 3 от Конвенцията в това отношение).

11. В началото на 2012 г. жалбоподателят е част от затворническа група, включваща г-н К.И. Последният изтърпява общо наказание от шест години и половина за квалифициран рекет и многобройни случаи на заплахи за убийство и квалифицирано хулиганство. Според покъсен психологически доклад, г-н К. И. е приеман многократно в Психиатричното отделение на болницата към затвора в гр. Ловеч и страда от смесено личностно разстройство с елементи на асоциално поведение, параноя и емоционална нестабилност.

Б. Факти, разглеждани по делото*1. Инцидентът от 15 февруари 2012 г.*

12. На 15 февруари 2012 г., сутринта жалбоподателят отива в отделението за временно пребиваващи лишени от свобода от други затвори, за да вземе оттам дюшек, който според неговите думи, е предоставил за ползване на друг лишен от свобода. Когато влиза в килията, г-н К.И., с когото има конфликт от януари същата година, започва да спори с него, като му казва, че няма право да влиза и да изнася вещи. Надзирател се намесва и извежда жалбоподателя от отделението, оставяйки го в бръснарницата на затвора. Според изявления на жалбоподателя, дадени по-късно, г-н К.И. го последвал, хванал го за яката през решетките, разделящи бръснарницата от коридора, и го удрирал по главата и носа. В доклад, изготвен няколко дни по-късно, социалният работник, отговарящ за групата на жалбоподателя, заявява, че не са налични доказателства за такъв инцидент, тъй като никой друг от лишените от свобода не е потвърдил твърденията на жалбоподателя, и жалбоподателят не е поискал медицински преглед.

13. Извикан от на надзирателя, социалният работник идва и разговаря с жалбоподателя, като му повтаря, че не може да се върне в това крило. Според доклада ѝ за инцидента думите ѝ го разстроили и той започнал да спори с нея на висок глас. Това на свой ред предизвиквало г-н К.И., който започнал да крещи на жалбоподателя. Социалният работник води г-н К.И. и други двама лишени от свобода лица в килия, където им напомня за техните задължения и ги предупреждава, че всяко насилие би било в нарушение на правилата на затвора и би довело до налагане на дисциплинарни мерки. Те се съгласяват, че са реагирали прекалено емоционално, и поемат ангажимент да положат усилия за възстановяване на мирния тон в групата. След това социалният работник разговаря с жалбоподателя, който е в силно афектирано състояние. Тя му казва за ангажимента на К.И. да прекрати конфликта. Жалбоподателят започва да крещи и да обижда г-н К.И, който го чува и започва да крещи в отговор. За да успокои ситуацията, социалният работник изолира жалбоподателя в килия.

14. На следващия ден социалният работник получава оплаквания от още петима затворници от групата. Те протестират срещу връщането на жалбоподателя в групата, заявявайки, че той систематично ги е тормозел и нападал. Жалбоподателят също подава оплакване, като заявява, че вече не може да остане в същата група като г-н К.И.

15. В резултат на това на 21 февруари 2012 г. социалният работник препоръчва на началника на затвора да премести жалбоподателя в друга група. Тя смята, че оставането му в старата му група би влошило

отношенията в нея, защото той ще се конфронтира със затворниците, които не са взели неговата страна в конфликта с г-н К.И., което също би навредило на емоционалното му състояние и сигурността му. Междувременно жалбоподателят е временно държан в килия на друг етаж.

2. Инцидентът от 21 февруари 2012 г.

16. Шест дни след първия инцидент, на 21 февруари 2012 г., надзирател отвежда жалбоподателя обратно в стария му коридор, за да може да вземе вещите си от шкафа. Според доклада на надзирателя, подаден в същия ден, жалбоподателят, преминавайки покрай г-н К.И. се обръща към него с обидни думи и му отправя заплахи . Последният, ядосан, удря жалбоподателя в челюстта. Социалният работник извършва проверка през следващите дни по искане на началника на затвора и получава показания от осем други затворници, които потвърждават събитията. Тя предлага г-н К.И. да получи дисциплинарно предупреждение, а жалбоподателят да бъде държан в новата си група, за да се избегнат по-нататъшни конфликти между двамата. В резултат на удара, който е получил, жалбоподателят има фрактура на челюстта, но това не е открито веднага (вж. параграфи 18, 25 и 28 и по-долу). Три седмици след инцидента, на 13 март 2012 г., началникът на затвора налага на г-н К. И. дисциплинарно наказание - предупреждение.

3. Медицинска помощ, предоставена на жалбоподателя след инцидентите

17. Жалбоподателят не изразява желание да се подложи на медицински преглед след инцидента, за който твърди, че се е случил на 15 февруари 2012 г.

18. След инцидента на 21 февруари 2012 г. той е заведен в медицинския център на затвора в гр. Варна, където е прегледан от фелдшера, тъй като единственият лекар в затвора е в дългосрочен отпуск по болест по онова време (вж. параграф 40 по-долу). Жалбоподателят казва на фелдшера, че е бил ударен до дясното ухо и има болка в ухото и долната челюст. Фелдшерът забелязва известно зачервяване по ушната мида, но не докладва за нищо по-тежко. Тя също така отбелязва, че жалбоподателят няма признаци на други травматични наранявания на тялото. Тя пише бележка до администрацията на затвора, като подробно представя своите констатации. Според показания, които жалбоподателят дава в хода на последвалото наказателно производство срещу г-н К.И. (вж. параграф 35 по-долу), той е искал от фелдшера да го изпрати на рентген, но тя отказала.

19. На 22 февруари 2012 г. жалбоподателят отново отива в медицинския център и получава витамини, противовъзпалително лекарство, мускулен релаксант и антибиотици.

20. Той посещава центъра отново на 24 февруари 2012 г. и получава болкоуспокояващо.

21. Според показания на жалбоподателя в наказателното производство срещу г-н К.И. (вж. параграф 35 по-долу), той многократно молил да бъде изпратен на външен медицински специалист за преглед.

22. Следващото му посещение в центъра е на 7 март 2012 г., когато се оплаква от загуба на слуха в дясното ухо. Фелдшерът решава да го насочи към външен специалист. Консултацията се провежда седем седмици по-късно, на 26 април 2012 г. (вж. параграф 25 по-долу). Правителството заявява, че забавянето се дължи на факта, че симптомите на жалбоподателя не са предполагали, че има медицинско състояние, което изисква спешни грижи, и че организирането на медицински преглед извън затвора отнема време.

23. Жалбоподателят отново посещава медицинския център на затвора на 13 март 2012 г. и заплашва с гладна стачка. Според показания, които дава в хода на наказателното производство срещу г-н К.И. (вж. параграф 35 по-долу), той отправя тази заплаха, за да окаже натиск върху затворническите власти да го изпратят на медицински преглед, който да бъде извършен от външен специалист.

24. Следващото му посещение в центъра е на 23 април 2012 г., когато получава обезболяващи медикаменти, но явно не се оплаква повече от здравословното си състояние.

25. На 26 април 2012 г. жалбоподателят е прегледан от външен отоларинголог, който отбелязва, че той изпитва болка в дясната темпоромандибуларна става и ушите и има слаб слух. Той също така отбелязва, че жалбоподателят има зачервяване на тъпанчетата. Предписва му обезболяващи медикаменти и антибиотици и предлага жалбоподателят да бъде прегледан от лицево-челюстен хирург. Затворът плаща за консултацията.

26. На 27 април и 7 и 10 май 2012 г. жалбоподателят отново посещава медицинския център на затвора и получава антибиотици и аналгетици. На 12 май 2012 г. той е изведен от затвора за консултация с психиатър.

27. На 14 май 2012 г. фелдшерът на затвора казва на жалбоподателя, че ще поиска от администрацията на затвора да плати за консултация с лицево-челюстен хирург. Правителството обяснява, че това е било необходимо, тъй като подобни консултации не се покриват от здравноосигурителната система на България и затворът трябва да извърши специално плащане за такава консултация.

28. На 19 май 2012 г. жалбоподателят е прегледан от лицево-челюстен хирург и му е направена панорамна рентгенова снимка. Хирургът отбелязва, че жалбоподателят има фрактура на десния кондиларен израстък, която не е зараснала правилно, и посттравматичен артрит на дясната темпоромандибуларна става. Той препоръчва жалбоподателят да се подложи на физиотерапия за тази става. Консултацията и рентгеновото изследване са заплатени от администрацията на затвора.

29. На 21 май 2012 г. фелдшерът на затвора предлага на жалбоподателя да го изпрати в затворническата болница в гр. София за физиотерапия. Той отказва.

30. На 15 юни 2012 г. жалбоподателят се съгласява да бъде изпратен в затворническата болница в гр. София и е приет там на 18 юли 2012 г. Прегледан е и му е направена рентгенова снимка на черепа. Отбелязано е, че има фрактура на челюстта, която вече е зараснала и не може да бъде оперирана, и изместена назална преграда. Той е лекуван с антипсихотични, антиконвулсантни и стабилизиращи настроението медикаменти и е подложен на физиотерапия на темпоромандибуларните му стави. Остава в болницата до 1 август 2012 г., когато се връща в затвора в гр. Варна.

31. В периода между юни и октомври 2012 г. жалбоподателят посещава медицинския център на затвора няколко пъти. Като цяло той получава обезболяващ медикамент и в допълнение при поискване са обсъждани външни медицински консултации.

32. Втората консултация с отоларинголог се провежда на 27 декември 2012 г. Тя отбелязва, че жалбоподателят се оплаква от намален слух и болка в дясното ухо. Установява, че той има нормални тъпанчета, но лош зъбен статус, който причинява луксация на темпоромандибуларната става, а също така има и дисфункция на тази става. Предписва болкоуспокояващи.

33. В медицински доклад, изготвен на 11 февруари 2013 г., лекарят на затвора в гр. Варна отбелязва, че жалбоподателят не разполага с пари да плати за операция на челюстта и че Националната здравноосигурителна каса не я покрива. През ноември 2013 г. на жалбоподателя е направена операция за изместената назална преграда в болница в гр. Варна.

4. Разследване и наказателно производство във връзка с нападението от 21 февруари 2012 г.

34. На неизвестна дата през 2012 г. жалбоподателят подава жалба до Районна прокуратура - Варна за инцидентите от 15 и 21 февруари 2012 г. През юни 2012 г. прокуратурата отказва да образува наказателно производство. Тя констатира, че никой от служителите на затвора не е извършил престъпление по време на инцидентите. При обжалване от страна на жалбоподателя Окръжна прокуратура - Варна потвърждава това решение през август 2012 г. Жалбоподателят отново обжалва и на 10 октомври 2012 г. Апелативна прокуратура - Варна отменя отказа за образуване на наказателно производство срещу г-н К.И., но потвърждава отказа за образуване на производство срещу служителите на затвора. Тя отбелязва, че вътрешното разследване е установило, че инцидентът с участието на двамата затворници е бил незабавно разрешен и че не е имало виновно бездействие от страна на персонала на затвора. Тя връща делото с указания до предходните инстанции на прокуратурата да проверят дали действията на г-н К.И. са причинили средна телесна повреда.

35. След досъдебно производство и забава на последващия съдебен процес поради психичното здраве на г-н К.И., през февруари 2015 г. Районен съд - Варна намира г-н К. И. за виновен за причиняване на средна телесна повреда на жалбоподателя чрез счупване на челюстта му. Той го осъжда на шест години лишаване от свобода и постановява да заплати на жалбоподателя 2000 лева за неимуществени вреди. Съдът отбелязва, че фрактурата е нарушила дъвкателните и говорни функции на жалбоподателя в продължение на поне четири месеца и му е причинила значителни болки и страдания (вж. прис. №68 от 12.02.2015 г. по н. о. х. д. №3419/2013 г., РС-Варна).

36. През март 2016 г., след обжалване от страна на г-н К. И., Окръжен съд - Варна потвърждава изцяло решението на предходната съдебна инстанция (вж. реш. №61 от 07.03.2016 г. по в. н. о. х. д. № 301/2015 г., ОС-Варна).

5. Иск за вреди срещу затворническите власти

37. През септември 2014 г. жалбоподателят предявява иск за вреди срещу Главна дирекция "Изпълнение на наказанията" към Министерството на правосъдието. Той твърди, че през предходните два месеца властите в затвора в гр. Варна не са му предоставили адекватна медицинска помощ за болка в дясното ухо, фрактурата на челюстта му и изтръпване в лявата ръка.

38. Административен съд - Варна разглежда делото на 1 декември 2014 г. и 2 февруари 2015 г., когато жалбоподателят неочаквано оттегля иска си и съдът прекратява производството.

II. ОТНОСИМИ ДОКЛАДИ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ КОМИТЕТ ЗА ПРЕДОТВРАТЯВАНЕ НА ИЗТЕЗАНИЯТА И НЕЧОВЕШКОТО ИЛИ УНИЗИТЕЛНО ОТНАСЯНЕ ИЛИ НАКАЗАНИЕ

39. Делегация на Европейския комитет за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унизително отнасяне или наказание ("КПИ") посещава България между 18 и 29 октомври 2010 г. Посещението включва и визита в затвора в гр. Варна. В последвалия си доклад (CPT/Inf (2012) 9) КПИ отбелязва следното (бележки под линия пропуснати):

“88. В затворите, както в Пловдив, така и във Варна, насилието между затворниците е широко разпространено. От разглеждането на документацията за дисциплинарите наказания става ясно, че всяка седмица между затворниците има поне една кавга с насилие, която води до поставяне в дисциплинарна килия и понякога до медицинска намеса или хоспитализация. ...

По-конкретно в затвора в гр. Варна малкият брой на персонала, съчетан със силна пренаселеност, може лесно да компрометира сигурността на персонала и затворниците. ...

89. ... Комитетът смята, че една ефективна стратегия за справяне със тормоза/насилието между затворниците следва да се стреми да гарантира, че служителите в затворите са поставени в позиция да упражняват властта си по подходящ начин. По-конкретно, персоналет следва да бъде поощряван да надзирава по-щателно дейностите на затворниците и да влиза в пряк контакт с тях с оглед развитието на динамична сигурност. Това означава да се осигури достатъчно персонал и да се предостави подходящо начално и последващо обучение. Когато се случват инциденти на тормоз/насилие между затворници, персоналет трябва да бъде решен и подходящо обучен да се намеси. ...

В допълнение към внедряването на индивидуализирана оценка на риска и нуждите, системата от затвори може също да се наложи да развие капацитет, който да гарантира, че потенциално несъвместими категории затворници няма да бъдат настанявани заедно. ...

121. Въпреки доброто желание и ангажираността на здравните служители в посетените затвори, предоставянето на здравни грижи на затворниците остава проблематично поради сериозния недостиг на персонал и ресурси. Делегацията изслуша редица оплаквания от затворници от затворите както в Пловдив, така и във Варна, във връзка със забавен или труден достъп до лекар, недостатъчно качество на грижите (по-конкретно стоматологична помощ), проблемен достъп до външни специалисти и забавяне на прехвърляне във външни болници. ...

В затвора в гр. Варна здравният екип включва психиатър и фелдшер. Невъзможността да се замени главният лекар, който е в продължителен отпуск по болест, поставя огромна тежест върху психиатъра и фелдшера. Като междинно решение, лекарят от близкото общешитие “Разделна ”периодично посещава затвора (т.е. четири до пет пъти месечно). ...”

40. Делегация на КПИ посещава България от 4 до 10 май 2012 г. Посещението отново включва визита в затвора в гр. Варна. В

последвалия си доклад (СРТ/Inf (2012) 32) КПИ отбелязва следното (бележки под линия пропуснати):

“19. Делегацията получи множество сигнали за насилие между затворници както в Бургаския, така и във Варненския затвор (включително словесен и физически тормоз), и самата тя беше свидетел на такива епизоди. Това далеч не е изненадващо, като се има предвид съчетанието от огромна пренаселеност и крайно недостатъчен персонал в двете заведения.

Въпреки отдавнашните препоръки по този въпрос, констатациите от посещението през 2012 г. показват, че има твърде малък напредък за справяне с насилието между затворници. Комитетът трябва отново да подчертае, че затворническите власти имат задължението да се грижат за поверените им затворници, включително отговорността да ги защитават от други затворници, които могат да поискат да им навредят. По-конкретно, затворническият персонал трябва да бъде бдителен за тревожни признаци, както и решителен и добре обучен, за да се намеси. Разбира се, възможностите за намеса ще зависят, наред с другото, от адекватността на съотношението персонал/затворници и от провеждането на подходящо обучение на персонала - първоначално и специализирано. Освен това може би е необходимо системата от затвори като цяло да развие капацитет, който да гарантира, че потенциално несъвместими категории затворници няма да бъдат настанявани заедно. ...

40. Здравното обслужване и в двата затвора е много проблематично поради изключителния недостиг на персонал и ресурси. Делегацията беше засипана от оплаквания за трудности с достъпа до затворническия медицински персонал, неадекватното качество на грижите (включително стоматологични грижи), проблематичния достъп до външни специалисти/болници (особено по осигурителни причини) и забавянния при преместване във външни болници.

Във Варненския затвор медицинският персонал се състоеше от един общопрактикуващ лекар - който съвсем наскоро се беше завърнал към задълженията си след продължителен отпуск по болест - и фелдшер, като и двамата са на пълен щат. Лекарят от близкото затворническо общжитие "Разделна" е осигурявал медицинско обслужване при отсъствие на фелдшера. Мястото на психиатър е свободно от януари 2011 г. Стоматолог на непълен щат присъства за по два часа пет дни в седмицата. В заведението нямаше квалифицирана медицинска сестра. В обобщение, от януари 2011 г. потребностите на заведението от медицински грижи по същество са осигурявани от един фелдшер. Делегацията беше впечатлена от нейния професионализъм и ангажираност, това беше признато и от затворниците, но въпреки това обстоятелството, че в продължение на най-малко 18 месеца не е намерено решение за компенсиране на липсата на общопрактикуващ лекар, е неприемливо. ...

41. Гореописаното положение с персонала прави практически невъзможно предоставянето на здравни грижи, достойни за това име в посетените заведения. Освен това, прекалено се разчита на фелдшерите, което ги принуждава да практикуват извън границите на компетентност им. ...

43. Не се извършва специален скрининг за телесни увреждания при постъпване или след епизод на насилие в затвора, за което във Варненския затвор можеше да се открие много ограничена медицинска информация ... Освен това изглежда, че регистрирането на телесни увреждания зависи от това затворникът да подаде специална молба, обикновено до социалния работник, по

специален образец (копие от образца не се съхранява в медицинското досие). Изглежда, че липсва систематично докладване на травматични увреждания до Главна дирекция "Изпълнение на наказанията".

В контекста на горепосоченото КПИ повтаря своята препоръка за предприемане на стъпки, които да гарантират щателен скрининг на новопостъпилите затворници за телесни увреждания. В този контекст, попълваният от лекаря доклад трябва да съдържа, освен подробно описание на установените увреждания, евентуалните твърдения на засегнатия затворник и заключенията на лекаря относно съответствието на тези твърдения с обективните медицински констатации. ...

Същият ред трябва да се прилага и винаги когато затворник преминава медицински преглед след епизод на насилие в затвора.”

III. ПРИЛОЖИМО ВЪТРЕШНО ПРАВО И ПРАКТИКА

A. Медицинско лечение на затворниците

41. Чл. 128(1) от Закона за изпълнение на наказанията и задържането под стража от 2009 г. предвижда, че при изпълнение на наказанието лишаване от свобода се създават условия за опазване на физическото и психическото здраве на лишените от свобода.

42. Медицинското обслужване на лишените от свобода се осъществява в медицински центрове и специализирани болници за активно лечение, разкрити към местата за лишаване от свобода (чл. 129(1) и чл. 130(1)). Те работят под ръководството на министъра на правосъдието (чл. 130(2)), но могат да получават насоки и да попадат под контрола на министъра на здравеопазването (чл. 130(3) от Закона и чл. 4 от Наредба №2 от 22 март 2010 г. за условията и реда за медицинското обслужване в местата за лишаване от свобода). Има две такива болници: една към затвора в гр. София и една към затвора в гр. Ловеч; те приемат за лечение лишени от свобода от цялата страна (чл. 132(2) от Закона и чл. 56(1) от Наредба №2). Тези лечебни заведения са част от националната система за здравеопазване, а предоставената от тях медицинска помощ трябва да съответства на общите медицински стандарти (чл. 129(2) от Закона и чл. 3 от Наредба №2). Те могат да използват външни специалисти (чл. 136(1) от Закона и чл. 8(1) от Наредба №2), подлежащи на одобрение от началника на затвора (чл. 136(2) от Закона и чл. 8(2) от Наредба №2).

43. Ако лишеният от свобода не е съгласен с диагнозата, поставена от персонала на медицинския център в затвора, или с назначеното от тях лечение, той може да поиска консултация за своя сметка със външен специалист (чл. 137(1) от Закона и чл. 9(1) от Наредба №2). този специалист трябва да има достъп до лишения от свобода и до всички медицински документи, свързани с него (чл. 137(1) *in fine* и (2) от Закона и чл. 9(2) от Наредба №2). Становищата на специалистите не

обвързват затворническите власти и те не могат да определят мястото, където да се проведе лечението (чл. 137(3) от Закона и чл. 9(3) от Наредба №2).

44. Затворниците могат да бъдат лекувани и в други болници, ако лечебните заведения към местата за лишаване от свобода не отговорят на техните нужди, ако лишените от свобода страдат от инфекциозни заболявания или се нуждаят от специално лечение (чл. 135(1) от Закона и чл. 60(1) от Наредба №2). Началникът на затвора, по предложение на ръководителя на съответния медицински център или болница, взема решение дали лишеният от свобода следва да бъде изпратен в лечебно заведение извън местата за лишаване от свобода (чл. 135(2) от Закона, чл. 115(2) от Правилника за прилагането на Закона и чл. 60(2)-(4) от Наредба №2). При спешни случаи или случаи, изискващи специализиран преглед, изпращането може да се извърши въз основа на устно нареждане (чл. 135(3)).

45. Лишен от свобода, пожелал медицински преглед, се приема от лекар в срок до двадесет и четири часа (чл. 143(1)). За да се направи това, той трябва да се запише в специален дневник, който се съхранява при постовия надзирател; прегледът трябва да се извърши в срок до двадесет и четири часа от вписването (чл. 12(2) от Наредба №2). Ако случаят е спешен или засяга травматично нараняване, лишеният от свобода трябва да бъде прегледан незабавно от лекар, по всяко време (чл. 143(2) от закона и чл. 14 от Наредба №2).

46. Всеки лишен от свобода трябва да има личен здравен картон. Той трябва да бъде съхраняван в съответния медицински център и да бъде прехвърлян заедно с лишения от свобода, ако той или тя е изпратен в друго място за лишаване от свобода (чл. 76(1) от Наредба №2).

47. Трябва да се освидетелства всяко нараняване на лишен от свобода, причинено от насилие, и на лишения от свобода трябва да бъде предоставена медицинска помощ. Такива случаи трябва да бъдат докладвани незабавно на упражняващия надзора прокурор (чл. 139(2) от Закона и чл. 10(2) от Наредба №2).

Б. Отговорност на затворническите власти за непредоставяне на медицинско лечение на затворници

48. Съгласно чл. 1(1) от Закона за отговорността на държавата и общините за вреди от 1988 г. държавата отговаря за вредите, причинени на граждани и юридически лица от незаконосъобразни актове, действия или бездействия на държавни служители, извършени при или по повод изпълнение на административна дейност. Подробно описание на начина, по който тази разпоредба се прилага към искове на лишени от свобода относно условията на задържането им, може да

бъде открито в *Нешков и други срещу България* (№36925/10, 21487/12, 72893/12, 73196/12, 77718/12 и 9717/13, §§ 125-36, 27 януари 2015 г.).

49. Съгласно информацията, с която разполага Съдът, в четиридесет и едно скорошни дела българските административни съдилища са разгледали по същество искове за вреди по чл. 1(1) от Закона от 1988 г. във връзка с твърдения за непредоставяне на адекватна медицинска помощ на лишени от свобода от страна затворническата администрация. Изглежда, че всички освен два от предявените искове са отхвърлени, а две от делата са все още висящи: едно след като е върнато и едно след като е възобновено.

50. Вследствие на *Нешков и други* (цитирано по-горе), през януари 2017 г. българското Народно събрание прие редица изменения в Закона за изпълнение на наказанията и задържането под стража от 2009 г. с оглед подобряване на условията в затворите в страната. Сред тези изменения, влезли в сила на 7 февруари и 1 май 2017 г., е добавянето на новите членове от 276 до 286 на Закона, които въвеждат специални превантивни и компенсаторни средства за защита по отношение на действия или бездействия на затворническите власти, които водят до нечовешко или унижително отношение към лишени от свобода.

ПРАВОТО

I. МАЛТРЕТИРАНЕТО НА ЖАЛБОПОДАТЕЛЯ ОТ СТРАНА НА ДРУГ ЛИШЕН ОТ СВОБОДА

51. Жалбоподателят се оплаква, че затворническите власти не са направили достатъчно, за да го предпазят от друг затворник, който го нападнал на 21 февруари 2012 г. Той се позовава на чл. 3 от Конвенцията, който гласи следното:

“Никой не може да бъде подложен на изтезания или нечовешко или унижително отношение или наказание.”

A. Допустимост

1. Становища на страните

52. Правителството твърди, че жалбоподателят не е изчерпил вътрешноправните средства за защита, тъй като е подал жалбата си пред Съда преди приключването на наказателното производство срещу затворника, който го е нападнал.

53. Жалбоподателят твърди, че оплакването му не се отнася до наказателното производство срещу конкретното лице, лишено от свобода, а до неуспеха на затворническите власти да го предпазят от нападението на този затворник. Той е поискал от органите на прокуратурата да разследват също и това, но те са отказали да образуват наказателно производство относно пропуските от страна на служителите на затвора.

2. Преценката на Съда

54. Наказателното производство срещу другия затворник не е средство за защита, свързано с твърдения неуспех на затворническите власти да предприемат адекватни мерки за да защитят жалбоподателя. По отношение на последното оплакване, жалбоподателят е използвал наличното правно средство за защита: той се оплаква пред органите на прокуратурата, които отказват да образуват наказателно производство срещу служителите на затвора, като констатира, че никой от тях не е извършил виновно бездействие по отношение на инцидента (вж. параграф 34 по-горе). Следователно възражението на Правителството, че вътрешноправните средства за защита не са изчерпани, трябва да бъде отхвърлено.

55. Оплакването също така не е явно необосновано по смисъла на чл. 35 § 3 (а) от Конвенцията или недопустимо на друго основание. Следователно то трябва да бъде обявено за допустимо.

Б. Основателност

1. Становища на страните

56. Правителството твърди, че затворническите власти са предприели всички разумни стъпки, за да предотвратят насилието между жалбоподателя и другия затворник. След инцидента на 15 февруари 2012 г. социален работник е разговарял с двамата, както и с другите лишени от свобода от тяхната група, а затворническата администрация е преместила жалбоподателя в друга група. Тъй като затворническите власти са знаели, че и двамата лишени от свобода са склонни към конфликт и са агресивни, те са изпратили надзирател, за да придружи жалбоподателя, когато е отишъл да прибере вещите си от старата си килия, и са преценили, че един надзирател е достатъчен. Надзирателят не е могъл да предвиди, че двамата затворници ще се скарат толкова бързо, и не е бил в състояние да предотврати инцидента, който се е развил за секунди и се е състоял от един удар. Надзирателят незабавно се е намесил, предотвратил е по-нататъшна размяна на удари и е отвел жалбоподателя в медицинския център на затвора. Надзирателите в затвора в гр. Варна са преминали както през

първоначално, така и през специализирано обучение за това как да се справят с агресивни затворници.

57. Жалбоподателят отбелязва, че когато е отишъл в старото си крило на 21 февруари 2012 г., той е бил придружен от един надзирател и никой друг, който да контролира другия затворник. Този надзирател не е направил нищо, за да предотврати ескалацията на размяната на обиди между двамата във физическо насилие. Той се е намесил едва след като другият затворник е ударил жалбоподателя. Не е ясно кой е решил, че само един надзирател трябва да придружава жалбоподателя и дали този надзирател е бил добре инструктиран. Затворническите власти не са предприели други стъпки, за да предотвратят сблъсъка. Знаели са, че и двамата затворници са нестабилни и конфликтът между тях ескалира, но са ограничили реакцията си към по-ранния инцидент до разговор с тях. Очевидно няма ясни правила или процедури за това как да се управлява рискът от насилие между затворниците или да се докладват инциденти на органите на прокуратурата. Началникът на охраната на затвора в гр. Варна признава, че такива проблеми се решават *ad hoc*. През последните години служители в затворите не са наказвани поради неуспех да предотвратят подобно насилие, въпреки че 103 инцидента са докладвани през 2012 г., 92 през 2013 г. и 42 през 2014 г. Пренаселеността, липсата на продуктивни дейности за затворниците, ниското съотношение на броя на персонала спрямо броя на затворниците и липсата на подходящо обучение на служителите на затвора също допринасят за такива инциденти.

2. Преценката на Съда

(а) Общи принципи в практиката на Съда

58. Установено е, че властите имат задължение съгласно чл. 3 от Конвенцията във връзка с чл. 1 да защитават задържаните лица от нечовешко и унижително отношение от страна на други задържани лица (вж., наред с други решения, *Stasi v. France*, №25001/07, §§ 77-78, 20 октомври 2011 г.; *D.F. v. Latvia*, №11160/07, §§ 83-84, 29 октомври 2013 г.; и *M.C. v. Poland*, №23692/09, §§ 87-88, 3 март 2015 г.).

59. Задължението включва предприемането на всички стъпки, за които би могло основателно да се очаква да предотвратят реална и непосредствена опасност за физическата неприкосновеност на задържаното лице, за която властите са знаели или е трябвало да знаят. Точният му обхват зависи от обстоятелствата на всеки отделен случай и трябва да се тълкува така, че да не налага невъзможна или непропорционална тежест на властите (вж. *Stasi*, § 78-79, и *M.C. v. Poland*, §§ 88-89, и двете цитирани по-горе). При изпълнение на това задължение властите трябва също така да вземат предвид необходимостта от зачитане на правата на предполагаемия нападател;

това може понякога да попречи на тяхната свобода на действие (вж., *mutatis mutandis*, *Osman v. the United Kingdom*, 28 октомври 1998 г., § 116 и 121, Доклади за решения и определения 1998-VIII; *Opuz v. Turkey*, №33401/02, § 129, ЕСПЧ 2009 г.; и *Bljakaj and Others v. Croatia*, № 74448/12, § 122, 18 септември 2014 г., в които това ограничение е отбелязано във връзка със съпътстващото задължение по чл. 2 от Конвенцията).

60. Фактът, че даден инцидент се случва в контекста на задържане, сам по себе си не намалява прага за определяне дали задължението на властите е изпълнено (вж., *mutatis mutandis*, *Van Colle v. the United Kingdom*, №7678/09, § 91, 13 ноември 2012 г.). Преценката дали властите са действали разумно обаче трябва да взема предвид, че в контекста на задържане, както нападателят, така и жертвата са под контрола на властите, за разлика от случаите, в които и двамата са на свобода.

61. Друг важен фактор в тази оценка е дали задържаното лице е особено уязвимо, например защото страда от психическо разстройство (вж. *Pantea v. Romania*, №33343/96, §§ 189-92, 3 юни 2003 г., и *Корначова-Хофбауер срещу България* (решение за допустимост), № 56668/12, §§ 4 и 35, 1 септември 2015 г.), защото е младо (вж. *Premišny v. Russia*, №44973/04, § 86, 10 февруари 2011 г.) или принадлежи към категория с повишен риск от насилие (вж. *Rodić and Others v. Bosnia and Herzegovina*, № 22893/05, §§ 69-70, 27 май 2008 г. (задържани лица, осъдени за военни престъпления и държани неотделени); *Stasi*, цитирано по-горе, § 91 (хомосексуалисти); *J.L. v. Latvia*, №23893/06, § 68, 17 април 2012 г. (сътрудници на полицията); *Aleksejeva v. Latvia* (решение за допустимост), №21780/07, § 34, 3 юли 2012 г. (роднини на надзиратели); *Starovoitovs v. Latvia* (решение за допустимост)), по. 27343/05, §§ 35-38, 27 ноември 2012 г. (частни охранители); *Sizarev v. Ukraine*, по. 17116/04, § 114, 17 януари 2013 г. (съдебни служители); *D.F. v. Latvia*, цитирано по-горе, §§ 81 и 84 (извършители на сексуални престъпления); *Totolici v. Romania*, № 26576/10, §§ 48-49, 14 януари 2014 г. (полицейски служители); и *M.C. v. Poland*, цитирано по-горе, § 90 (лица, обвинени в сексуално насилие над малолетни)).

62. Също така има значение дали другите задържани изглеждат особено склонни към насилие (вж. например *Oshurko v. Ukraine*, № 33108/05, § 72, 8 септември 2011 г.).

(б) Прилагане на тези принципи

63. В настоящия случай нападението, извършено върху жалбоподателя от друго задържано лице, не е систематично или продължително (за сравнение вж. насилието, претърпяно в *Premišny*, § 86; *Oshurko*, § 72; *J.L. v. Latvia*, § 18; и *M.C. v. Poland*, § 86, всичките

цитирани по-горе). Непосредствено след твърдения инцидент на 15 февруари 2012 г. жалбоподателят е отделен от другия затворник, именно за да се избегнат по-нататъшни сблъсъци между двете страни (вж. параграфи 7-11 по-горе). Настоящият случай се отнася само за един краткотраен инцидент, който се случва на 21 февруари 2012 г., когато жалбоподателят е заведен обратно в старата си група, за да вземе вещите си, а двамата затворници влизат в спор и другият удря жалбоподателя по челюстта (вж. параграф 16 по-горе).

64. В този момент затворническите власти са наясно, че той е изложен на известен риск от другия затворник. И двамата са емоционално нестабилни, насилници, които вече са показали враждебност един към друг наскоро (вж. параграфи 7-13 по-горе). В резултат на това затворническата администрация решава да ги раздели, а социалният работник, отговарящ за тяхната група, се опитва да прекрати конфликта им, като разговаря и с двамата (вж. параграфи 13-15 по-горе).

65. Самият факт, че надзирателят не реагира достатъчно бързо, за да попречи на другия затворник да удари жалбоподателя, не може да доведе до заключението, че властите не са изпълнили задължението си да предприемат разумни мерки, за да го защитят. Има доказателства както за това, че жалбоподателят е провокирал другия затворник, така и че цялата ситуация се е развила много бързо, а другият затворник очевидно е действал импулсивно (за сравнение вж. *Tautkus v. Lithuania*, №29474/09, § 58, 27 ноември 2012 г.). Няма конкретни доказателства, че действията на надзирателя, които не могат просто да бъдат преценявани след събитието, са неразумни или се дължат на това, че не е бил обучен достатъчно добре, или защото не е бил информиран за ситуацията.

66. Наистина, ако е била създадена такава организация, че другият затворник да е извън отделението, когато жалбоподателят се връща, инцидентът нямаше да се случи. Може би е могъл да бъде избегнат и с присъствието на повече надзиратели. Но не е очевидно, че единственият разумен ход на действие на затворническите власти е бил да изберат една от тези мерки. Макар че са могли да очакват напрежение между двамата затворници, жалбоподателят е трябвало да се върне в старото си отделение само за кратко време и не е очевидно, че другият затворник, който е бил предупреден след по-ранния твърдян инцидент, толкова бързо би станал толкова агресивен.

67. Също така не може да се каже, че безпокойството на жалбоподателя, причинено от риска от по-нататъшни нападения от страна на другия затворник, достига до степен на тежест, която го поставя в обхвата на чл. 3 от Конвенцията (вж. *Aleksejeva*, § 40 и *Корначова-Хофбауер*, § 36, и двете цитирани по-горе, и за разлика от тях *Alexandru Marius Radu v. Romania*, №34022/05, §§ 48-49, 21 юли

2009 г.). Затворническите власти предприемат мерки да го държат отделно от другия затворник след инцидента на 21 февруари 2012 г. и действително вече са били предприети превантивни мерки преди тази дата с оглед защитата му (вж. параграфи 13-15 по-горе)

68. В светлината на гореизложените съображения не е налице нарушение на чл. 3 от Конвенцията по отношение на твърдения неуспех на властите да предприемат всички стъпки, които би могло основателно да се очакват, за да защитят жалбоподателя от затворника, който го е нападнал.

II. МЕДИЦИНСКИ ГРИЖИ ЗА НАРАНЯВАНИЯТА НА ЖАЛБОПОДАТЕЛЯ

69. Жалбоподателят също така се оплаква по чл. 3 от Конвенцията, че не е получил адекватни медицински грижи за нараняванията, които е претърпял от нападналия го затворник. Той отново се позовава на чл. 3 от Конвенцията, текстът на който е изложен в параграф 51 по-горе.

A. Тези на страните

70. Правителството твърди, че като не е подържал докрай иска за вреди съгласно чл. 1(1) от Закона за отговорността на държавата и общините за вреди от 1988 г. във връзка с твърдяното бездействие на затворническите власти да му осигурят подходяща медицинска помощ, жалбоподателят не е изчерпал вътрешноправните средства за защита. Българските съдилища разглеждат подобни иски по същество. Действително през 2014 г. жалбоподателят предявява такъв иск, но покъсно го оттегля по неизвестни причини.

71. Жалбоподателят твърди, че тъй като все още не е бил подложен на операция за фактурата на челюстта, липсата на адекватна медицинска грижа от страна на затворническите власти е продължаваща ситуация. Следователно искът за вреди не е ефективно вътрешноправно средство за защита в неговия случай.

B. Преценката на Съда

72. Според практиката на Съда, за да бъдат считани за ефективни, правните средства за защита по отношение на твърдените нечовешки или унижителни условия на задържане, е необходимо да имат както превантивен, така и компенсаторен характер: те трябва да са в състояние, както бързо да доведат до прекратяване на продължаващо нарушение, така и до обезщетение за всяко минало нарушение (вж. *Нешков и други*, цитирано по-горе, § 181). Същото се отнася и за правните средства за защита срещу нечовешко или унижително

отношение, за което се твърди, че произтича от неуспех да се осигури адекватна медицинска помощ на задържано лице.

73. От перспективата на чл. 35 § 1 от Конвенцията обаче позицията се променя, когато ситуацията, от която жалбоподателят се оплаква, е приключила. Съдът вече е постановил, че за да изпълнят изискването за изчерпване на вътрешноправните средства за защита, задържаните лица, които се оплакват от условията на своето задържане и са били освободени, трябва да използват компенсаторни средства за защита (вж. *Ignats v. Latvia* (решение за допустимост), №38494 / 05, § 112, 24 септември 2013 г., с допълнителни препратки). Причината, която стои в основата е, че щом ситуацията, за която се твърди, че представлява нарушение на чл. 3 от Конвенцията, е приключила, единствената възможна форма на компенсация е някакъв вид обезщетение за вредата, произтичаща от миналото нарушение. Няма причина, поради която същото не следва да се прилага при оплаквания, свързани с осигуряването на адекватна медицинска помощ при условия на задържане.

74. В случая на жалбоподателя твърдяното нарушение на чл. 3 от Конвенцията се състои в това, че не му е предоставена навременна и адекватна медицинска помощ за фрактурата на челюстта, която е претърпял на 21 февруари 2012 г. от другото задържано лице. Тази ситуация обаче приключва, когато около три месеца след това жалбоподателят е прегледан от лицево-челюстен хирург и му е направена рентгенова снимка, а след това около два месеца по-късно получава лечение за травмата на челюстта в затвора в гр. София (вж. параграфи 28 и 30 и по-горе). Съгласно наличните медицински доказателства, в този момент фрактурата на челюстта му вече не може да бъде оперирана (пак там). Твърдението на жалбоподателя за обратното не е подкрепено от каквито и да е медицински доказателства. Това, че не е направена операция за фрактурата му, не може да бъде считано за продължаващо нарушение на чл. 3 от Конвенцията.

75. Жалбоподателя следователно е трябвало да прибегне до вътрешноправно средство за защита, което би могло да доведе до обезщетение за твърдяното минало нарушение на чл. 3. През 2014 г. той предявява иск за вреди срещу затворническите власти във връзка с твърдения неуспех да предоставят адекватна медицинска помощ за, наред с други заболявания, фрактурата на челюстта му (вж. параграф 37 по-горе). Неговият иск се основава на чл. 1(1) от Закона за отговорността на държавата и общините за вреди от 1988 г. (вж. параграф 48 по-горе). Според наличната информация, българските административни съдилища редовно разглеждат подобни иски по същество (вж. параграф 49 по-горе), а Административен съд - Варна започва да разглежда този, предявен от жалбоподателя (вж. параграф

38 по-горе). Вярно е, че много малко от скорошните дела са довели до присъждане на обезщетения (вж. параграф 49 по-горе). Но това само по себе си не означава, че искът на жалбоподателя не е имал разумна перспектива за успех. Всяко дело се разглежда според собствената си основателност и би било спекулативно да се каже как Административен съд - Варна, а при обжалване - Върховният административен съд, биха решили иска на жалбоподателя, ако е бил подържан докрай. Самият факт, че жалбоподателят го предявява, показва, че той самият смята, че това би било ефективно средство за защита (вж. *Ignats*, цитирано по-горе, § 114). С оттеглянето му по-късно той лишава българските съдилища от възможността да го разгледат (вж. параграф 38 по-горе). Той не обяснява какво е провокирало решението му да направи това и няма доказателства, че това се дължи на натиск или страх от репресии (вж., *mutatis mutandis*, *Ignats*, цитирано по-горе, § 109). Следователно то трябва да се счита за доброволно (вж. *Borghi v. Italy* (решение за допустимост), №54767/00, ЕСПЧ 2002-V (извадки)).

76. Съгласно практиката на Съда съмненията относно перспективите на средство за защита, което изглежда предлага разумна възможност за обезщетение, не са достатъчна причина то да не бъде ползвано (вж., наред с други решения, *Vučković and Others v. Serbia* (предварително възражение) [GC], №17153/11 и 29 други, §§ 74 и 84 *in fine*, 25 март 2014 г.; *Avotiņš v. Latvia* [GC], № 17502/07, § 122, ЕСПЧ 2016 г.; и *Посевини срещу България*, №63638/14, § 54, 19 януари 2017 г.). Жалбоподателите, които при такива обстоятелства оттеглят своите искове или жалби, лишават националните съдилища на Високодоговарящите държави от възможността, която чл. 35 § 1 от Конвенцията им предлага, да разгледат и по този начин да предотвратят или поправят нарушенията, които се твърдят срещу тях (вж. *Azinas v. Cyprus* [GC], №56679/00, §§ 40-41, ЕСПЧ 2004-III; *Milošević v. the Netherlands* (решение за допустимост), №77631/01, 19 март 2002 г.; *Borghi*, цитирано по-горе; и *Ignats*, цитирано по-горе, § 114). Съдът не разпознава в настоящия случай конкретни обстоятелства, които могат да освободят жалбоподателя от задължението да изчерпи вътрешноправните средства за защита.

77. Следователно това оплакване трябва да бъде отхвърлено съгласно чл. 35 §§ 1 и 4 от Конвенцията за неизчерпване на вътрешноправните средства за защита.

ПО ТЕЗИ СЪОБРАЖЕНИЯ СЪДЪТ

1. *Обявява* с мнозинство оплакването, свързано с твърдения неуспех на властите да предприемат стъпки, които би могло основателно да се очакват, за да защитят жалбоподателя от затворника, който го е нападнал, за допустимо, а останалата част от жалбата за недопустима;
2. *Приема* единодушно, че не е налице нарушение на чл. 3 от Конвенцията по отношение на твърдения неуспех на властите да предприемат стъпки, които би могло основателно да се очакват, за да защитят жалбоподателя от затворника, който го е нападнал.

Изготвено на английски език и оповестено писмено на 29 юни 2017 г. в съответствие с правило 77 §§ 2 и 3 от Правилника на Съда.

Милан Бласко)
председател

Ангелика НусбергерЗаместник-секретар